

NOORD-DRENTE OP DE SCHOP

Harry de Vroome

Het kaartfragment van 1850 geeft een goede indruk van het esdorpenlandschap zoals dat in Drente optimaal tot ontwikkeling is gekomen: de beekdalen die de hoofdstructuur van het landschap bepalen met in de nabijheid daarvan de nederzettingen met de oude bouwlanden, de essen. Voorts de restanten van het oude bos bij Lieveren, de heidevelden, een onmisbaar onderdeel van het toenmalige landbouwsysteem en de venen als brandstofleverancier. Waar het vegetatiedek op de armste gronden was beschadigd ontstonden zandverstuivingen, zoals hier ter weerszijden van de Steenberger es en tussen Langelo en Norg.

Links onderscheiden we het smalle deel van het Lieverder Diep dat zich splitst in het

Groote Diep en het Kleine of Oostervoortse Diep. Deze beide beekdalen omgrenzen een "schiereiland" waarop Langelo is gelegen en verder zuidwaarts Norg, Westervelde, Zuidvelde en Peest.

Langs de benedenloop van het Kleine Diep en verder langs het Groote Diep treffen we een strook aan met de oudste verkaveling met de daarop aansluitende latere, langgerekte opdeling vanaf de beekdalranden loodrecht op de beekrichting. In het oosten ook weer een systeem van beekdalen die in het noorden samenvloeien tot het Eelder Diep.

De verkaveling is hier minder complex en bestaat overwegend uit de smalle optrekende percelen die zich over de beek voortzetten omdat deze geen grens vormt tussen twee dorpsbehorens.

Het chronisch tekort aan mest was de beperkende factor voor de uitbreiding van het

kultuurlandareaal. Op de kaart is dit ook terug te vinden. De ontginningen beperken zich hoofdzakelijk tot de esranden, op de kaart zichtbaar als kleine bouwlandkampjes, zoals langs de esranden tussen Bunne en Donderen, bij de es van Winde, langs de Roonder es — de enige es trouwens die ver van het dorp is gelegen — en ook heel fraai aan de randen van de Langeloër es. Veelal groeiden die kampjes aan de es vast en maakten daar dan één geheel mee uit, maar niet altijd was dat het geval. Nu nog zijn een aantal van die afzonderlijk gelegen percelen aanwezig zoals bij de Langeloër es, aan de westzijde van de Roer es en aan de noordzijde van de es bij Winde. Een voorbeeld van een verder afgelegen kamptonging is de Wiltenkamp, ten zuidwesten van Langelo. De zware leem- en potkleigronden vormden een belemmering voor de ontginning van het Lieverder bos tot bouwland: het bleef bij

Kaart van 1850

één, door bos omsloten kampje ten oosten van het dorp. Om toch over voldoende bouwland te kunnen beschikken werd langs het beekdal van het Oostervoortse Diep een nieuwe "es" gemaakt, het Lieverder Neijland. De aanzet tot jongere ontginningen zien we bij Altena waar ook reeds een 5-tal woningen is verzezen, op het Noordveld bij Lieveren waar de perceelsindeling al gereed is en een begin met de ontginning is gemaakt en de Veenekamp ten zuidoosten van Lieveren. Voorts is er een heel bescheiden start vanuit het noorden van de randveentontginningen in Het Veen. Bos is nog schaars, ook in Noord-Drente. We noemden al het Lieverder bos, dat zich als oud, wellicht oorspronkelijk bos, nog over een lengte van 24 km uitstrekt langs de randen van essen en beekdalen. Er is een begin gemaakt met de stuifzandbebossing van de Oosterse Duinen en ook langs de weg Noord-Oostervoortse

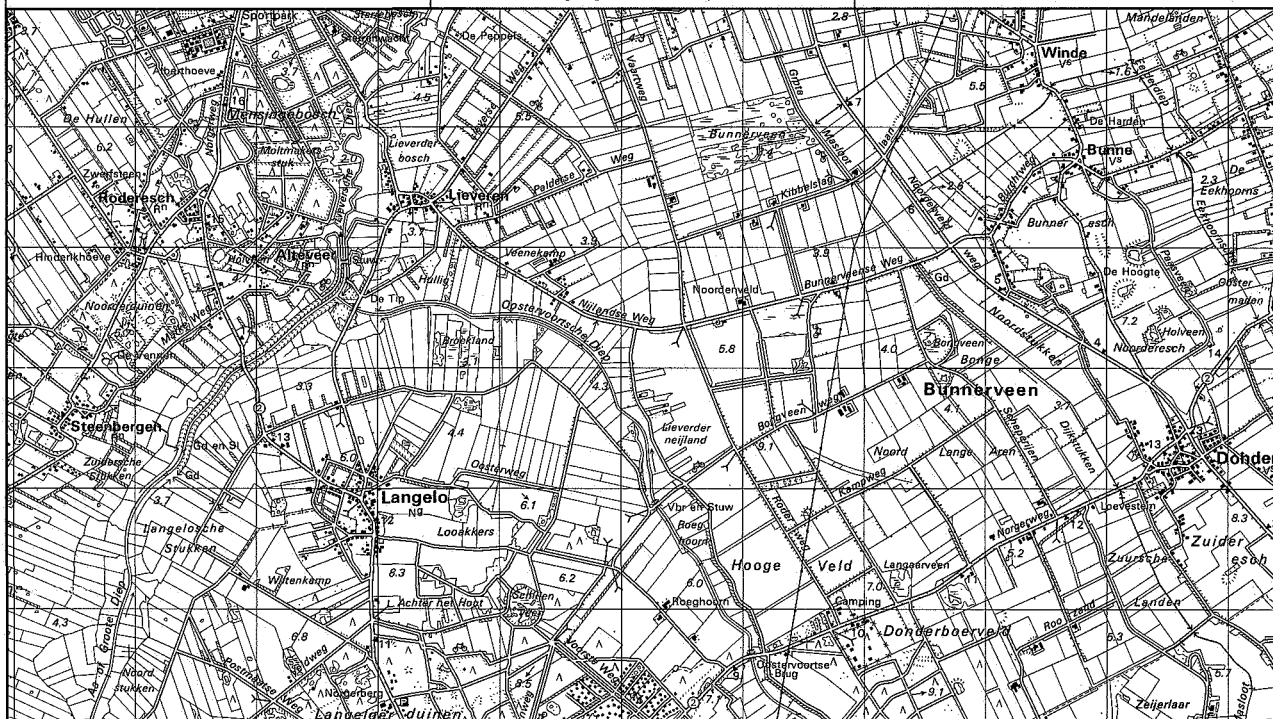
Diep. Het grootste deel van de bossen van Mensinge ten oosten van de weg Lieveren-Roden ontbreekt nog.

1984

Dat ook in Noord-Drente de tijd niet heeft stilgestaan illustreert het kaartbeeld van 1984. Op de kaart van 1850 is de gehele okkupatiegeschiedenis nog duidelijk afleesbaar. De situatie anno 1984 vult het gehele kaartblad met hetzelfde patroon van menselijke activiteiten: overal even intensief met een dicht patroon van verharde ontsluitingswegen en het is dan ook moeilijk ons direct te oriënteren. Toch hebben die grote veranderingen zich in een veel korter tijdsbestek voltrokken dan de 114 jaar die tussen beide momentopnamen ligt. Omstreeks 1900 hadden zich nog geen wezenlijke wijzigingen voorgedaan en voor het oude kultuurlandschap traden de grote veranderingen pas op in de tweede helft van de 50-er jaren, niet veel meer dan 25 jaar geleden. Het landschap op het westelijk deel van de

kaart is nog het meest herkenbaar gebleven: de structuur van de beekdalen met het schiereiland waarop Langelo is gelegen, de randsituaties van de Langeloër es terwijl er zelfs nog een 2-tal wallen is overgebleven van de oude veldontginning de Wiltenkamp. De oudste verkavelingen zijn in het dal van het Groote Diep nog steeds aanwezig, het Lieverder Diep is intakt gebleven evenals een stukje van het Oostervoortse Diep ten zuiden van de Tip. Er zijn waardevolle resten van het Lieverder bos gespaard, het houtwallenlandschap in het Noordveld bij Lieveren is op beide kaartfragmenten goed herkenbaar en zo zijn er meer elementen aan te wijzen. In het algemeen kunnen we stellen, dat de hoofdstructuren redelijk intakt zijn gebleven en dat er daardoor ook nog steeds sprake is van een onderlinge samenhang tussen de verschillende onderdelen van het landschap. Heel anders ligt de situatie in het middengebied met de aangrenzende beekdalen bij Winde, Bunne en Donderen. Het is begonnen met de ontgin-

Kaart van 1984

ning van het Hooge Veld, een voormalig militair oefenterrein in de tweede wereldoorlog waarbij slechts het Stuifgat (langs de weg Lieveren-Bunne) gespaard bleef evenals de voormalige kogelvangsters. Maar in de tweede helft van de vijftiger jaren begint de totale ontlustering van het landschap; alles wat in cultuurtechnisch opzicht mogelijk was heeft men hier toegepast door middel van ruilverkavelingen, gepaard gaande met waterschapswerken.

Allereerst werden het Bunner- en Bongegeven ontgonnen op twee stukjes na: 50 ha veengebied en een veenplas op de rand van het beekdal ter grootte van 10 ha. Langs de wegen werden boerderijen gebouwd en de totale planopzet was zodanig, dat alle relaties met de aangrenzende kultuurlandschappen volledig werden verbroken. En dan de beken en de beekdalen. Hier was ka-

nalisisatie van de bestaande beken zelfs niet voldoende: alle op de oude kaart aangegeven beken zijn volledig van de kaart gevergd en door een nieuw afwatersysteem vervangen waarbij de hoofdontwatering via een kanaal de Grote Masloot, op het Peizerdiep afwatert. Ook naar een aantal komplette beekdalen zullen we vergeefs zoeken.

Verdwenen zijn een zijdal, de Noord- en Zuid Lange Aren, dat zijn begin vond bij het nog bestaande Langeaar veen. Voorts de Strootten ten westen van de Zuurse landen (zuidwest van Donderen) eindigend in een smal dal dat de west- en zuidzijde van de Zijerlaar omsloot.

Maar ook het Lieverder Neijland is niet meer: door de vrij recente bouw van een boerderij is het nu een onderdeel van één grote huiskavel waarop het melkvee weidt.

Slechts de na 1850 aangelegde hakhoutbosjes doen vermoeden, dat hier in oude tijden iets bijzonders moet zijn geweest. Tenslotte, de Noordeveldweg tussen Donderen en Peize completeert het beeld van een volledige nivellering. Slechts de essen van Donderen, Bunne en Winde geven ons weer wat houvast.

De fragmenten zijn uit de Topografische Militaire Kaart, 1:50.000, blad 12, 1850 en de Topografische kaart 1:50.000, blad 12 west, 1984.

(advertentie)

Wij vechten tegen vuile streken.

De Consumer's Association of Penang is een groene beweging in de derde wereld. CAP bestaat sinds het begin van de jaren zeventig, en heeft zich in Maleisië naam weten te verwerven met acties tegen vervuiling van viswater, het kappen van tropische wouden, en voor de bescherming van consument en milieu. Zo voert CAP actie voor kleine vissers die in hun bestaan bedreigd worden door aan de ene kant vervulde rivieren en aan de andere kant de grote trawlers, die alle vis wegvangen.

Vecht mee tegen vuile streken! Steun de Consumer's Association of Penang door lid te worden van Gast aan Tafel.

Zich leren verweren.

Daarnaast ontwikkelt CAP projecten, die erop gericht zijn om de bevolking een andere levensstijl te laten ontdekken. Zij pleit voor een minder groot-schalige technologie. Zij vraagt de mensen zich bewust te zijn van de mogelijkheden voor zelfwerkzaamheid. CAP bepleit een ontwikkelingsmodel, dat beter is aangepast aan de behoeften van de armste bevolkingsgroepen in Maleisië, dat niet gepaard gaat met de coca-cola cultuur uit het Westen, maar de waardevolle tradities in Maleisië gebruikt voor materiële en immateriële ontwikkeling.

BON

Ja, ik wil CAP steunen en word lid van Gast aan Tafel.

Ik betaal per:

☐ kwartaal	f 49,50
☐ half jaar	f 99,-
☐ jaar	f 198,-

Ik ontvang van mijn partnerorganisatie CAP het informatieblad en vier Nieuwsbrieven per jaar.

Ik betaal d.m.v.:

- een acceptgirokaart die U mij periodiek opstuurt,
 - een machtiging die U mij toestuur.
- (In dat geval kan ik ook per maand betalen, t.w. f 16,50).

Opsturen aan Novib/Gast aan Tafel
In open enveloppe, Antwoordnummer 362,
2500 WB Den Haag.

Naam _____

Adres _____

Postcode | | | | | _____

Woonplaats _____